HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING OOST EN WEST

OPGERICHT DOOR KOLONEL G.E.V.L. VAN ZUYLEN, 21 MAART 1900.

„HET KOLONIAAL BELANG IS EEN ALGEMEEN NEDERLANDSCH BELANG."

Abonnementsprijs per jaar:	
Vrij aan huis of franco per post binnenland, bij vooruitbetaling	f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenland	„ 4.—
Afzonderlijke nummers	„ 0.05

Prijs der Advertentiën:	
Per regel	f 0.15
Bij plaatsing van 500 regels	„ $0.12^{1}/_{2}$
„ „ „ 1000 „	„ 0.10

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan de Presidente: 7a HEERENGRACHT, DEN HAAG.
Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, *51 Verhulststraat.*
Voor *Advertentiën* tot de Drukkerij „LUCTOR ET EMERGO", AMALIA VAN SOLMSSTRAAT, *Telefoon 4424*, beiden DEN HAAG

Inhoud van dit nummer.

MEDEDEELINGEN.

Van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging:

De openbare algemeene vergadering van de Indologen-Vereeniging te Leiden, op Dinsdag 3 November 1908, des avonds ten 8¼ ure, in het klein auditorium der Universitett gehouden en waarop Mr. J. H. Abendanon het onderwerp:

„Wat is te verwachten van het verlangen in de inlandsche maatschappij in Ned.-Indië van geestelijken vooruitgang en versterking van economische toestanden en in welke richting kan en behoort dit verlangen van Staatswege te worden gesteund."

behandelde, werd bijgewoond door den secretaris van het Hoofdbestuur onzer Vereeniging.

De vergadering was druk bezocht en de voordracht werd met belangstelling gevolgd.

De navolgende gelden werden ontvangen:

A. Ten behoeve van de ondersteuning der noodlijdenden in de Nederlandsche bezitting Curaçao:

C. v. V., Leiden	ƒ 5.—
Mevr. D. v. v. B., 's-Hage	ƒ 10.—
	ƒ 15.—
Vroeger ontvangen	ƒ419.—
Totaal	ƒ434.—

B. Ten behoeve van het Ondersteuningsfonds:

	ƒ 00.—
Vroeger ontvangen	ƒ 93.—
Totaal	ƒ 93.—

Voor de opgave,
E. VAN ASSEN, Secr.

Over de toepassing van zuiver Indische motieven op Europeesche gebruiksartikelen, door Javaansche vrouwen gebatikt.

Nu de eerste uitkomsten van ons werken op dit gebied welhaast in Holland aangekomen zullen zijn, en dus binnenkort de eerste tentoonstelling daarvan verwacht kan worden, kwam 't mij niet ondienstig voor iets aangaande deze onderneming aan belangstellende lezers van 't „*Koloniaal Weekblad*" mede te deelen. Immers 't geldt hier 'n daadwerkelijke poging, geheel in aansluiting met het door de Nederlandsche Vereeniging „Oost en West" vooropgezet doel, om het werken en kunnen van onze Indische nijveren in wijderen kring bekend te maken en te doen waardeeren.

Het zal zoowat begin Mei 1906 geweest zijn, dat ik voor 't eerst vernam, welk plan er bij „*Boeatan*" bestond, n.l. om iemand, volkomen bekend met de batiktechniek, naar Indië te zenden, met de opdracht den Javaansche batiksters te leeren hoe zij hare motieven moeten plaatsen op in andere maten dan hare eigen kleedingstukken verdeelde doeken, teneinde deze, met succes, afzet te doen vinden ter Europeesche markt. Het ging er in hoofdzaak om, naast het bevorderen van bekendheid en waardeering, aan te toonen, dat zij (de Javaansche batiksters) met hare sierkunst, onder goede leiding, zich zeker 'n plaats kunnen veroveren naast de in Europa ontstane en in gebruik zijnde siermethodes, zoodoende meer bestaanszekerheid gevende aan 'n techniek, die, om zijn hoogst origineel karakter, ons aller waardeering verdient.

Die zending trok mij aan. In Indië het batiken te zien, en daar te kunnen werken, o.a. met toepassing van het intense mooie „sogan" — dat toch altijd te verkiezen blijft boven 't door ons in Holland gebruikte „cachou bruin" — leek mij een ideaal. Veel werd er over Indië gesproken, vooral met de van daar komende verlofgangers, die altijd den weg wisten naar 't atelier van Lebeau, waar ik destijds werkte, om eens te zien en van hun verwondering te getuigen, dat hier door *mannen* 'n techniek beoefend werd, die daar (in Indië) nauwelijks hun aandacht trok, daar zij die tot dusver beschouwd hadden als „wel aardig, maar overigens zeer gewoon."

Niet zonder verwachtingen dus en hopende op 'n goeden uitslag, werd dan ook door mij de eerste reis aanvaard naar de Heerengracht 7*a* te Den Haag, ter kennismaking en voorloopige bespreking met Mevr. N. van Zuylen—Tromp, van wie 't plan hoofdzakelijk uitging.

Maar al heel spoedig merkte ik wel, dat 't beloofde land zoo maar niet binnen te vliegen was, want — „Boeatan mag van haar klein werkkapitaal geen geld voor een dergelijke zending beschikbaar stellen", vertelde Mevr. van Zuylen mij.

Na het bespreken van alle bezwaren, die aan deze onderneming verbonden zouden zijn, w.o. de ontoegankelijkheid der Javaansche batiksters voor 'n „Toean Blanda", geen kennis van hare taal, enz. enz., want we stelden ons toen voor, dat ik haar ter plaatse zou wijzen wat er hier van haar verlangd werd, achtte ik de bovengenoemde bezwaren toch weer niet zóó overwegend, om 't niet eens te probeeren, want, zoo dacht ik, er zal toch altijd wel een mouw aangepast kunnen worden. Zelf de techniek goed kennende, zouden ze door het *zien doen* wel voldoende begrijpen, wat ik haar duidelijk te maken had.

Dit plan echter, theoretisch zoo mooi in Holland in elkaar gezet, moest bij kennisname met de werkelijke toestanden belangrijke wijzigingen ondergaan. Maar hierop kom ik later terug.

Volgens Mevr. van Zuylen zou 't eerstgenoemd bezwaar, gebrek aan fondsen, wellicht op te lossen zijn. Zij spande zich hiervoor in, met 't gevolg, dat ik begin Juli een oproeping kreeg om, voorzien van een voorloopig werkplan en een begrooting, mij te Amsterdam, Singel 364, te vervoegen. Na uiteenzetting van ons plan en vele vragen over en weer, kreeg ik daar ten antwoord: „Schrijf u maar aan Mevr. van Zuylen, dat, zoo 't ontbrekende van andere zijden bij elkaar komt, ik voor 'n derde in de kosten bijdraag." Aldus de eerste steenlegger, die later gevolgd werd door een paar andere milde gevers. Toch verliep er met dat al nog een jaar, voordat ik weer begin Mei 1907 de tijding ontving, dat de Raad van Beheer van „Boeatan" besloten had het ontbrekende aan het benoodigde kapitaaltje voorloopig bij te passen, zoodat er nu uitvoering aan het plan gegeven kon worden.

Zaterdagnamiddag, den 30en November daaraanvolgende vertrok ik per s.s. *Grotius* naar hier.

Den 5en Januari Zondagsmiddags om 5 uur arriveerde ik te Batavia.

Denzelfden dag nog, des avonds in 't Java-Hotel, kwam de heer P. A. J. Mooijen, secretaris van de Nederlandsch-Indische Kunstkring te Batavia, „die intusschen van mijn komst verwittigd was", om kennis met mij te maken en eens te hooren wat ik alzoo kwam doen.

Deze heer, enthousiast als hij was met het plan, bood mij 'n plaatsje in zijn huis en atelier aan, zoodat ik gemakkelijk met Indië kennis kon maken en mij 'n beetje in mijn nieuwe omgeving inleven.

Den 22en Maart kwam ik in Djocja aan, het centrum der Javaansche batikkunst, en begon met eens rond te kijken. Wat ik in Batavia, waar dit handwerk toch ook beoefend wordt, niet te zien had kunnen krijgen, zag ik hier dan voor 't eerst: het Javaansche batikken. En dit in 't voorgalerijtje van 'n „onbewoonbaar verklaarde woning", zoo zouden wij zulk een huis in Holland noemen, waarboven de naam Tjou Ko Heng te lezen stond, met 'n uitzicht naar achter, door 'n wanhopig slecht verlicht en gemeubileerd kamertje op 'n vies rookerig erfje, waar iemand bezig was het dagelijksch voedsel eetbaar te maken. Wat viel mij dat tegen! Zag ik vroeger in mijn verbeelding 'n mooie, goed gekleede Javaansche vrouw naarstig werkende aan haar even mooien doek, nu bemerkte ik 'n leelijk oud schepsel, in donkere kleurlooze kain en baadje, haar handen gerimpeld en vuil van de was, om zich heen een verzameling verdacht uitziende benoodigheden, spuwende en kauwende op haar onafscheidelijke sirilpruim, om 'n Hollandsche metselaar jaloersch te maken. Maar teekenen dat ze deed! Het was een grof patroon, zooals er geregeld nog voor eigen goedkoop gebruik toegepast worden, doch die hand, als 't ware geheel door 't hanteeren van de tjanting, ging met een zekerheid over het doek, om — haast zou ik zeggen van te watertanden. Het werk ziet er zoo gemakkelijk uit. Die mooie, teere, soupele waslijntjes ziet men als 't ware vanzelf op het doek groeien. En de vrouw, die 't doet, de omgeving, waarin het gebeurt, de gereedschappen, er bij gebruikt, zijn

alle zoo doodeenvoudig, dat men zich aanhoudend afvraagt: is hier nu de oorsprong van al dat moois? Zooals men het oude vrouwtje daar zag zitten, krom en stram gebogen, zou men haar zelfs niet in staat achten, tot wat men haars gelijken in Europa toebedeelt, b.v. het schrobben van 'n gang, of 't rondventen van 'n kar appelsienen. Het jonge meisje, dat bij haar zat, ook voor 'n batikrekje, zeker de eerste lessen krijgende, werd *maloe* en verborg haar bestaan tijdelijk in de rijkelijk zich in alle richtingen kruilende rookwolken op het erf.

Den volgenden dag was mijn eerste werk eens kennis te gaan maken met de Vereeniging „De Djocjasche Kunstarbeid." Het gezellige zaaltje, waar zooveel moois te zien is, vooral op uitgeslagen leergebied, trok mij zeer aan. Aan de allervriendelijkste uitnoodiging van Mevr. Ter Horst—de Boer om dikwijls terug te komen gaf ik gaarne gehoor. Met haar bepratende hoe ik het aan zou leggen om 'n goede collectie oud-Javaansche patronen machtig te worden, kreeg ik ten antwoord: „O, daar kan ik u wel aan helpen. Ik heb hier 'n rol met patronen in kleur, zoo juist van den Prins Pakoe Alam gekomen, daar kunt u van overnemen zooveel u wilt."

Na een dertigtal der mooiste patronen gecopieerd te hebben, toog ik aan 't werk. Maar nu kwam er 'n moeilijkheid. Deze argelooze ornamentjes, die, voor jaren her, misschien wel eens geleken hebben op vlak-gestyleerde „vogels", „visschen" of andere dieren, zijn, door 't aanhoudend overteekenen met meer of mindere vaardigheid, veelal in juistheid sterk afgenomen. Wel is dat voor-de-vuist-wegteekenen, vooral ook om de meestal goed gekozen kleurcombinatie, voor ons oog soms just zeer aantrekkelijk; maar de daarbij begane fouten wilde ik toch trachten te vermijden, zoo b.v. het het geregeld herhalen van een zelfde motief tot daar, waar 't doek eindigt, dikwijls besluiten te met halve of drie kwart figuurtjes. Diezelfde motieven toepassen, goed, daar gaat 't 'n hoofdzaak om, maar ik wilde vooral van al die mooie gegevens zooveel mogelijk partij trekken. Wij, met onze meer beredeneerde opvatting, willen alles recht zetten, en door orde en regelmaat komen tot wat de hoogste eisch in ornament is: het verdeelen in evenredige partijen, welke onderling met elkaar in verband staan, en ook tot in de kleinste detailleering redegevend opgelost is. Mijn allereerste ontwerpen hier kenmerkten zich dan ook als gemaakt door 'n *Orang Blanda*. De kromme, scheeve vlinders zette ik recht, de bloemtakjes gaf ik 'n overeenkomstigen vorm en richting, en toen de eerste proeven daar voor mij lagen in kleur, was ik er mee tevreden. Maar toch wilde ik 't ook eens langs 'n anderen weg probeeren, door eenige motieven in al haar naïviteit te behouden. Ik rangschikte die zoo hier en daar op 't te versieren vlak, mij dus niet bekommerende of het overblijvende „fond" wel 'n ornamentale vorm had. En toen ik, ongeveer drie weken geleden, deze proeven afgewerkt herheen gestuurd kreeg, ten huize van mijn gastheer te Batavia, beweerde deze met 'n gevoeligen tik op mijn schouder als bewijs van instemming: „nou, zeg, dat gaat uitstekend, ik geloof, dat we hiermee op den goeden weg zijn."

Feitelijk ben ik de geschiedenis hier 'n weinig vooruitgeloopen, daar de schakel, die ontwerp en uitvoering aan elkaar verbindt, nog niet is aangeroerd. Te Djocja vertoevende, sprak ik met verschillende menschen over hetgeen ik kwam doen, doch van de meeste hunner kreeg ik de weinig moedgevende opmerking dat, zoo ik mezelf met de uitvoering zou willen bemoeien, ik daar niets of zeer weinig van terecht zou brengen: Ten eerste, u kent niets van hun taal en gewoonten, en daarbij als 'n heer dat moet doen!

Veel tijd om proefnemingen op dat gebied te doen, had ik niet, want met 't oog op mijn bescheiden finantiëele draagkracht moest ik het zoo spoedig mogelijk daarheen zien te leiden, dat mijn ontwerpen bij flinke hoeveelheden uitgevoerd werden, om van de verkoopsprocenten, welke mij die opbrengen, verder drijvende te blijven op den oceaan des levens. Goede raad was duur, maar zooals het meer gaat in de wereld, ter rechter tijd kwam ik in kennis met iemand, die zelf uitstekend batikt en van Javaanschen bloede, als 't ware de aangewezen persoon was om die moeilijke taak: mijne bedoeling aan de batiksters uit te leggen, op zich te nemen.

Nu luidt de eerste paragraaf van mijn overeenkomst met „Boeatan": dat getracht zal worden het doel te bereiken door bevordering van het batikken als *huisvlijt*, opdat de voordeelen van dezen arbeid ten bate komen van de individueele arbeidsters. Echter zal, zoo zulks wenschelijk wordt geacht, wel 'n eigen werkplaats op bescheiden schaal mogen worden opgericht, waarin aan de werksters het noodige onderricht en de gewenschte leiding kunnen worden gegeven.

Het bevorderen van dit handwerk als zuivere huisvlijt — iedere batikster in haar eigen huis werkend — hoe goed ook bedoeld en beredeneerd, is mij intusschen gebleken vooreerst moeilijk uitvoerbaar zijn. Proeven, op dit gebied genomen, toonden aan, dat de bekende zorgeloosheid van onze Javaantjes 'n niet te licht te schatten hinderpaal is. Geeft men haar b.v. goede materialen mee, zij zal die in tijden van nood verruilen tegen slechtere, of bij oogenblikkelijke geldverlegenheid brengt zij haar klaargeteekenden doek naar 'n pandhuis en men kan tot in lengte van dagen op het beloofde werk wachten.

Misschien zullen wij, in den loop der tijden, er in slagen enkele meer betrouwbare werksters voor eigen rekening te laten werken, haar zoodoende langzamerhand meer verantwoordelijkheidsgevoel bijbrengende.

Intusschen moest ik, rekening houdende met de thans heerschende toestanden en gewoonten, besluiten de productie onder geregelde leiding te laten plaats hebben. De uitkomsten hiervan, een 125-tal verschillende batikwerken, zijn thans naar den Haag aan „Boeatan" gezonden, waar zij in het winkellokaal *Heulstraat* 19 nog vóór het Sint-Nicolaasfeest, naar wij hopen, tentoongesteld en te koop aangeboden zullen worden.

Wij staan misschien thans aan 't begin van een tijdperk, waarin rede en overweging de hand gaan reiken aan onbewust schoonheidsgevoel ter ontwikkeling van 'n sierkunst, die alleszins verdient door ons in eere gehouden te worden.

Moge „Boeatan", door belangstellenden gesteund, er in slagen een zich meer en meer uitbreidend afzetgebied te vinden voor deze Javaansche kunstnijverheidproducten, opdat zij, naar gelang den aftrek, niet alleen in aantal, maar ook in verscheidenheid van vorm, opvatting en bewerking zullen kunnen toenemen.

PIET J. DUCRO.

Batavia, 13 October 1908.

WAT DE INLANDER ZEGT.

Openbaring van de behoefte van den Inlander aan ruimere en vrijere ontwikkeling is schering en inslag van den inhoud der Maleische bladen van den laatsten tijd. „Ontwaakt, ontwaakt, wordt den Mal. van den overkant toegeroepen door hunne broeders uit het Engelsch-Indisch schiereiland in de te Singapore verschijnende Maleische Bode *(Oetoesan Melajoe)*. De Europeanen moeten tot voorbeeld worden genomen om hunne geestkracht, hun volharding, hun noesten vlijt. De Chineezen weten zich ook vooruit te werken en een beteekenisvolle plaats in de maatschappij in te nemen. De Maleier is niet minder bekwaam dan de Chinees, maar hij ziet nog te veel tegen moeite en inspanning op. De regeeringen verlangen niet anders dan dat ook hare Maleische onderdanen zich ontwikkelen tot een krachtig en nijver volk. Steeds meer vereenigingen en bonden van Inlanders ziet men verrijzen. Hier en daar ondervindt de Inlander daarbij ook den rechtstreekschen steun van het Europeesch bestuur. Zoo is den 17den September te Fort de Kock onder leiding van den controleur van Oud-Agam, den heer Westenenk, bijgestaan door den Adspirant controleur, den heer Beeuwkes, en in tegenwoordigheid van den heer Boutmy, als vertegenwoordigende het Hoofd van gewestelijk bestuur, in de Inlandsche Societeit *Madjoe* (Vooruit) een vergadering gehouden van inlandsche hoofden en ambtenaren, waarin besloten is tot de oprichting van een maandelijksch tijdschrift in de Holl. taal, dat allerlei wetenswaardige onderwerpen zal behandelen. Als hoofdredacteur treedt op de inlandsche onderwijzer te Fort de Kock, *Nawawi gelar Soetan Ma'moer*, en als onder-redacteur tevens administrateur de inlandsche onderwijzer *Mohamed Tail gelar Soetan Pamoentjok*, die daarvoor eene maandelijksche toelage bekomen van *f* 50.— en *f* 25.—.

Te Padang is tot stand gekomen een bond van inlandsche beambten van den Post- en telegraafdienst *(Echwan Setia* = Trouw-Verbond), ter behartiging van hunne gemeenschappelijke belangen. De contributie bedraagt *f* 1.— per maand, die voorloopig onaangetast blijft, tot dat men een kapitaaltje van *f* 100.— bijeen heeft. Magelang zag een vereeniging ontstaan van de mindere inlandsche ambtenaren ter onderlinge ondersteuning, en te Kedoeng Djati verees de vereeniging *Sedio Djati* (Houdt u gereed!) waar door ieder lid *f* 1.— 's maands wordt bijgedragen om boeken te koopen, die onder de leden in rondlezing zullen gaan, terwijl men eens in de week, Zaterdagsavonds, bijeenkomt om besprekingen te houden.

Het ontwaakt gemeenschapsgevoel van den Inlander werkt mede tot het succes, dat de Indische regeering gestaag ondervindt met de instelling van het Inlandsch credietwezen. Reeds heeft men op Java ongeveer 10000 loemboengs met 2 millioen pikol padi en 58 coöperatiebanken van Inlanders met *f* 3½ millioen kapitaal.

Uit Mekka wordt bericht, dat de gouverneur van Hedjaz, *Ahmad Rahib basja*, daarin gesteund door den Magistraat te Mekka, geweigerd heeft, bekendheid te geven aan den nieuwen staat van zaken in Turkije, aan de erkenning van een grondwet, en deswege beiden zijn ontslagen en gebooeid naar Constantinopel vervoerd, terwijl hunne goederen zijn verbeurd verklaard. Men hoopt, dat daarmede ook aan de uitbuiting der bedevaartgangers een einde zal komen. Den 20sten der maand Redjab (16 Augustus) is uit het fort te Mekka met 21 kanonschoten de komst gemeld van een troepenafdeeling, die ten taak heeft, een zuiverderen toestand te helpen scheppen.

Uit de O.I. Mail.

Jong-Javanen.

De heer *R. Broersma* wijdt in *De Week* van het *Soer. Handelsblad* eene nabetrachting aan het congres te Djocdja, en zegt daarin o.m.:

„Het groote evenement dezer week was voor Java het congres der Jong-Javanen. Men zou het niet aanstonds gelooven, waar het eenig teeken van dit nieuws onder de zon slechts de verslagen vormden in de couranten. Er is heel veel geweest wat ontmoedigt: de belangstelling der Europeanen was gering; de Javanen zelf kwamen den tweeden dag in minder getal op dan den eersten, den derden dag was de opkomst kleiner dan den tweeden. Dan: het is al vroeger gezegd, dat de Jong-Javanen...... jong zijn en de genadigheid van veel geroemde regenten — waar was zij? De regent van Temanggoeng, bekend voorstander van de priajivereeniging, was er en stak de handen uit de mouw. Waar was de regent van Demak, die van Japara, van Koedoes, van Semarang? Kon geen dier Hollandsch sprekende regenten iets van zijn moderniteit aan den dag komen leggen op het congres? Wij betreuren hun afwezigheid.

De Javanen-vereenigingen, de acht afdeelingen van „Boedi Oetomo" te Batavia, Buitenzorg, twee te Djocdja, Bandoeng, Magelang, Soerabaja en Probolinggo waren vertegenwoordigd. Wederom is bewezen, hoe bescheiden en voorbeeldig de Javaan zich met zijn broeders vergadert. Statuten en huishoudelijk reglement werden — zij het ook toen reeds velen na de eerste opkomst afwezig bleven — gemakkelijk vastgesteld. Er zijn dus ook goede teekenen geweest. Wat ons bovenal heeft verblijd, was de verzekering, dat de ontwikkeling van den Javaan niet zal inhouden het volkseigen te verwisselen met westersche vreemdigheid. Laat vallen van de adat wat knelt en benadeelt, maar bewaart de banden, die het gewaad bijeenhouden en sieren! De Jong-Javaan onderscheide zich slechts hierdoor, dat hij uit de wezenlijke beschaving van den westerling aanvaardt, wat hem maatschappelijk vooruitbrengt.

Het maatschappelijk belang is op het congres misschien wel te veel ondergegaan in de eeuwige wijsbegeerte. Het programma van wenschen gaat van fröbelscholen tot hoogere en hoofdenscholen, tot kweek- en vakscholen; om de school riep men het luidst, en, waar begeerd werd verzorging van den bedelaar, en bestrijding van den woeker, daar riep men toch eerst weer om...... scholen.

Dit blind-kijken op het onderwijs is om méér dan één reden verkeerd. Het is onpractisch, aangezien men wel begrijpen kan dat het verstrekken van onderwijs van 30 millioen Javanen een werk is dat het gouvernement — en daarvan moet het komen — bezwaarlijk ondernemen zal. Is het ook wel noodig, zooveel te hechten aan de school? Wij gelooven het niet. Wanneer een Javaan, niet de aanstaande ambtenaar natuurlijk, in zijn dessa-school heeft leeren lezen, schrijven en wat rekenen, dan heeft hij voor zijn dagelijksche practijk genoeg, en

zal hij beschermd zijn tegen de afzetterij van zijn onmiddellijke hoofden. Meer dan het onderwijs, boven dat der desa-school, hem ontwikkelt, zal voorloopig althans zijn handel en zijn ambacht hem kunnen brengen. Een bewijs — er zijn er meer — vindt men in de verkeersmiddelen, die zelfs den onnoozelsten orang tani konden lokken en hem spoedig vergemeenzaamden met tal van levensgemakken en levensbehoeften, hem vrijmoediger maakten en zijn energie wekten tot verruiming van ondernemen. Het verkeersmiddel is in menig geval weldadiger dan de school en zelfs voor den priaji beter dan Fransch of Latijn, die ook al op de verlanglijst staan, namelijk voor de kweekschool.

Het programma van wenschen is niet het beste deel van het resultaat, deze week te Djocdja bereikt. Het zal goed zijn, indien de leden in het orgaan, tot welks oprichting zij besloten, hun wenschen bespreken en die trachten te regelen naar de onmiddellijke behoefte, de groote toekomstmuziek stakend. Ook dan blijft het streven nog mooi, boedi oetomo", besluit de heer B.

Het *Nieuws v. d. Dag v. N.-I.* komt er ook nog eens op terug en schrijft onder het opschrift: „*Geleidelijke ontwikkeling*" o.a.:

In een vorig artikel over het Javanen-congres hebben wij uiteengezet, waarom wij ons schaarden aan de zijde van den Inlandschen dokter Radjiman, wiens meeningen wel hier en daar „reactionair" zijn genoemd, o.a. in het *Bat. Nbl.*, maar waarin wij niets anders konden zien dan een gezond conservatisme, een streven om het goede te bewaren en te versterken, dat zich in den loop der tijden heeft gevormd, en het oude niet maar in den wilde te gaan uitroeien en vervangen door iets nieuws, zonder zich ter dege rekenschap te geven, of het nieuwe wel zal „aanslaan" in den vreemden grond.

In korte woorden kwam de meening van Dr. Radjiman hierop neer, dat het verbreiden van Westersche kennis van boven af moet geschieden, terwijl de onderste lagen der Javaansche maatschappij geschikt moesten worden gemaakt om van die kennis te profiteeren, door onderwijs in hunne eigene taal, een taal, waarin zij zonder moeite kunnen denken, en die derhalve een geschikt voermiddel is voor de hooger ontwikkelden om hunne denkbeelden voor den minder ontwikkelde pasklaar te maken.

Het is ons eene voldoening uit de sinds ontvangen tijdschriften van September te vernemen dat niemand minder dan Prof. C. Snouck Hurgronje, die men ten aanzien van de emancipatie van den inlander zeker niet van reactionaire neigingen zal kunnen verdenken, — in de September-afl. van *de Gids* — geheel dezelfde meening heeft verkondigd.

Het artikel van Prof. Snouck Hurgronje is geschreven naar aanleiding van een verleden jaar verschenen werkje van Dr. Kohlbrugge: „Blikken in het zieleleven van den Javaan"; wij willen niet al het kwade, dat Prof. Snouck van die opstellen zegt, hier mededeelen, en bepalen ons tot zijn uitspraak, dat naar zijn oordeel die „blikken" van nul en geener waarde zijn om tot betere kennis te geraken van Java's bevolking.

. . . .

De schrijver besluit aldus:

„De rijpe ervaring heeft geleerd, dat de hervormingen, die Java's volk behoeft om in de wereld een plaats te gaan innemen, waartoe zijn aanleg het in staat stelt, niet direct door de vreemde voogden ingevoerd kunnen worden. Dezen kunnen ze slechts voorbereiden door de hoogere klassen der Inlandsche maatschappij voor de leiding van het volk in de richting naar boven geschikt te maken.

Daarop moet derhalve de aandacht van allen, die het wel meenen met Java, in de allereerste plaats gevestigd zijn."

„Wij gelooven", zoo eindigt het blad, „dat aan deze uitspraak van den Hoogleeraar, die volkomen overeenstemt met hetgeen door den ontwikkelden Javaan Mas Mangoenhoesodo is beweerd, niets valt toe te voegen."

In het *Bat. Nieuwsblad* lezen wij over deze beweging nog:

De reeds gedurende eenigen tijd onderling in briefwisseling geweest zijnde inlandsche artsen van javaansche afkomst op Sumatra, hebben het hoofdbestuur van Boedi Oetomo doen weten dat zij zich van harte gaarne aansloten bij de Vereeniging. Zoo is ook daar doorgedrongen de zucht naar verandering en verbetering. Zoo moet het gaan. Het „groepje intellectuels", dat men nog steeds wil zien achter de jong-javaansche beweging, moet zich vooral in het eerste jaar van zijn bestaan ontwikkelen tot een groote groep, welker leden men bij duizenden moet tellen.

Met voldoening is dan ook de tijding ontvangen, dat de priaji's van Magelang voornemens zijn daar een afdeeling van Boedi Oetomo te vormen, terwijl ook te Madioen het voornemen bestaat tot vorming eener afdeeling.

Ook toe te juichen is het dat thans reeds verscheidene Indo-Europeanen zich aansloten.

* * *

Een verzoeningsmaal.

Dat er weer een vredige stemming ter Sumatra's Westkust heerschte, blijkt opnieuw uit een schrijven van Padang Pandjang aan de *Sumatrabode*, naar aanleiding van het te Pandjawan gehouden verzoeningsmaal, door die negari aangeboden, dat de weg aldaar zeer aardig versierd was, terwijl aan de ingangen een paar eerebogen waren opgericht.

De wd. assistent-resident, de heer de Nijs, en eenige andere Europeanen, waaronder een dame, waren bij die gelegenheid aanwezig.

In het huis van het oude larashoofd werden de europeesche gasten en inlandsche ambtenaren ontvangen, waarna een maal volgde, bestaande in europeesche tafel, dat ook bij de inlandsche gasten zeer in den smaak viel.

Voor dat déjeuner had men de eveneens versierde balei bezocht, waar eenige photografische opnamen gedaan werden, die o.a. ook de door geweerkogels doorschoten masdjid vertoonden, terwijl ten slotte de aanwezige vrouwen, allen in groot ornaat, gekiekt werden.

De mannen, voorzoover ze panghoeloe andiko waren, gewapend met krissen, waren natuurlijk ook in hun nationaal costuum. Wapendansen, behoorende bij elken grooten alek, werden natuurlijk ook hier ten beste gegeven.

Na afloop van het maal kwamen de panghoeloes der negari voor; zij betuigden bij monde van een hunner den levendigen spijt, die in hun negari gevoeld werd over hetgeen er voorgevallen was, deden de belofte, dat zoo iets niet meer zou voorkomen, en riepen ten slotte de vergevensgezindheid van het gouvernement te hunnen opzichte in.

Nadat dit was afgeloopen, verzamelden zich de *orang beradat* in de balei, waar het maal intusschen voor hen was gereed gezet, en dat zij alle eer aandeden.

De europeesche gasten vertrokken weldra daarop, doch de vergadering der inlandsche bijeenzittenden werd daardoor niet verstoord.

Onze briefschrijver teekent hierbij aan, dat van eenig militair vertoon, in den vorm van officieren of minderen, te Panindjawan tijdens dien verzoeningsmaaltijd geen spoor aanwezig was.

* * *

Schooltuinen.

Men schrijft hierover aan het *Soer. Handelsblad*:

„De heer V. W. van Gogh bepleit in *De Cultuurgids* den aanleg van schooltuinen, als aanhangsel van de lagere Inlandsche- en desascholen en verwijst naar de gunstige resultaten van de schooltuinen op Ceylon en in Britsch-West-Indië.

De geachte schrijver, die een uitstekend werk verricht heeft met de aandacht te vestigen op die nuttige inrichtingen, vermoedelijk met het doel het landbouwdepartement uit den dommel te wekken, schijnt niet te weten, dat het aanleggen van een schooltuin op Java niets nieuws zou zijn.

Ongeveer drie jaren geleden zag ik er een aanleggen te Gombong, achter het fort Generaal Cochius en de militaire pupillenschool. Wat daarvan terecht is gekomen, en of die schooltuin inderdaad nog bestaat, kan ik niet met zekerheid zeggen. Het initiatief daartoe was uitgegaan van den Hortus Bogoriensis? Neen, integendeel, juist van de leerlingen der pupillenschool, de als onhebbelijk gesignaleerde bengels, die hunnen officieren en kader genoeg soesah bezorgen.

Die rakkers hebben groententuinen aangelegd in navolging van het voorbeeld van een minder militair, die, na eerst door hen voor den gek te zijn gehouden, de jongens er ernstig op wees, dat de door hen te kweeken groenten voor hunne consumptie door den menagemeester konden worden opgekocht, omdat in Bengalen de groenten zoo schaarsch zijn.

Over de voor die groenten betaalde sommen zouden de pupillen dan kunnen beschikken voor andere doeleinden.

Dat was niet aan dovemans ooren gepreekt en het was een lust om te zien, hoe de jongens dadelijk op een stuk militair terrein aan het spitten en planten gingen. Zij ondervonden medewerking van den toenmaligen directeur der pupillenschool en van anderen, die over de jongens moesten waken en blij waren door die liefhebberij de neiging tot kattekwaad te zien verminderen.

Voor zooverre mij bekend, is die tuin nooit officieel als schooltuin aangemerkt door het legerbestuur, of door 's lands plantentuin of het landbouwdepartement, waarvan wel wat meer stuwkracht mocht uitgaan.

Ik heb nimmer iets gemerkt van belangstelling van het Landbouwdepartement in de liefhebberij dier jongens, om te zwijgen van aanmoediging. Ik zag wel in dezelfde contrijen demonstratievelden, waar de Javaan geen notitie van nam en welke een hoop geld kosten aan tractementen van de mantris-landbouw en declaraties van de inspecteerende ambtenaren. De erven, waarop de schoolgebouwen staan, zijn dikwijls groot genoeg voor den aanleg van schooltuinen, waar aan de kinderen les kon worden gegeven in de practische studie der natuur, en waar groenten zouden kunnen worden geteeld, — aan welk consumptieartikel op verscheidene plaatsen gebrek is. De kosten, welke de regeering daarvoor eventueel wenscht over te hebben, zullen zooveel niet bedragen. Enkele gestraften kunnen de jongens der inlandsche scholen behulpzaam zijn.

* * *

Verpleegsters bij den Hospitaaldienst.

In hetzelfde blad lezen wij:

In 1901 werden voor het eerst bepalingen gemaakt omtrent de tewerkstelling van particuliere verpleegsters bij den militairen hospitaaldienst. De tractementen werden echter zoo bescheiden gesteld, dat er bij de meesten weinig animo bestond, om in die richting een werkkring te zoeken. Daarbij kwam, dat er voor de aanneming een leeftijdsgrens van 28 jaar gesteld was; andere verpleegsters konden niet worden aangenomen, met het oog op het later uit te keeren pensioen.

Reeds eenigen tijd geleden konden wij mededeelen, dat de salarissen voor verpleegsters en hoofdverpleegsters zouden worden verhoogd en in verband met die a.s. wijziging, welke nog slechts op de koninklijke machtiging wachtte, werden oproepingen gedaan voor eventueele candidaten.

Bij gouvernementsbesluit van den 3en dezer is nu kennis gegeven, dat de koninklijke machtiging op de wijziging van het betrekkelijk tarief is verkregen; hoofdverpleegsters kunnen nu benoemd worden op *f* 150 en kunnen tot *f* 225 klimmen, na 3×5 jaar dienst. Verpleegsters worden nog steeds met *f* 50—75 bezoldigd, welk bedrag over 't algemeen te gering wordt geacht, om daarvoor steeds op een voldoend aantal dergelijke krachten te kunnen rekenen, ook al hebben de bestaande verlofs- en pensioensbepalingen veel voor.

Te Soerabaja heeft men nog nimmer dergelijke verpleegsters voor het hospitaal kunnen vinden. Hier vindt een goede verpleegster buiten allicht geregeld emploi tegen *f* 5 à *f* 10 per dag en alles vrij. Op Ngempak worden de verpleegsters met *f* 100 gulden bezoldigd, en hebben kost en inwoning vrij. Dat zijn verdiensten, waarvan een dame althans behoorlijk leven kan; van *f* 50 tot *f* 75 zonder meer kan zij dat niet. Het gouvernement zal dus beter over de brug moeten komen, als het zich in voldoend aantal van vrouwelijke werkkrachten in de hospitalen bij voortduring wil verzekeren.

* * *

Was het maar Waar!

De *Birmingham Daily Post*, een van de best ingelichte engelsche bladen, publiceert een interessante verklaring omtrent Nederl.-Indië.

Het blad vernamen dat de Nederlandsche regeering bereid is een som van 36000000 gulden te bestelen aan de binnenlandsche ontwikkeling der indische koloniën. De voorstanders van deze groote uitgaaf gelooven dat de uitbreiding van spoorwegen en andere publieke werken de beste wijze is om den vrede te bevestigen in de koloniën.

Och, dat het waar ware!" roept het *Bat. Nieuwsblad* uit.

* * *

Pisuise en Blokzijl.

De Bataviasche bladen melden, dat het succes dezer journalisten-chansonniers met iederen avond, dat zij optraden, is gestegen, tot het bij hun afscheid zijn toppunt bereikte.

In hoofdzaak uitte zich het succes in een onbedaarlijk applaus, dat overging in gejuich toen Pisuisse, om den avond te besluiten, weder het te Batavia populair geworden lied zong: „*Autour du chat noir*".

Werd er de vorige avonden reeds dapper meegezongen, gisteravond was het een lust sopranen en alten, de tenoren, baritons en brommende bassen in een koor van opgewonden vroolijkheid te hooren zingen van „Oscar, die rondom den „*chat noir*" zijn fortuin zocht."

Pisuisse zelf was zóó in zijn schik met de echte „chanson-stemming", die hij onder zijn toehoorders had opgewekt, dat hij nog een dergelijk lied, dat zich eveneens zeer goed voor een „koor" leende, ten beste gaf: *Le vin*. De geestelijke vader van dit chanson is ook weder Aristide Bruand, *le chansonnier des chansonniers*. En het ging „er in", ook het refrein van dit lied heeft den Batavianen gelegenheid gegeven, hun stembanden te laten trillen.

Doch niet alleen aan het eind van den avond, maar gedurende de geheele uitvoering was het succes groot. Dat bleek o.a. in de pauze, toen de tweelingbroeders in de kunst zich in de galerij vertoonden en van alle kanten werden gelukgewenscht.

Zoo trad op Pisuisse een dame toe, die met veel excuus, omdat zij den zanger niet kende, kwam vertellen, dat hij haar met zijn Chansons diep geroerd had. — „Hij nam 't haar toch niet kwalijk, maar wat je hart ingeeft... niet waar?

Dat bracht natuurlijk een kromming in Pisuisse's ruggegraat en zijn mond stamelde dankbetuigingen en: „dat hij het zeer aangenaam vond, dat zijn liedjes dien indruk hadden gemaakt"......

WEST-INDIË.

SURINAME.

Gemeenteraden.

Decentralisatie is het parool, ook in Suriname, waar het voornemen schijnt te bestaan er gemeenteraden in te stellen.

Onze West betoogt, dat in Suriname met zijn geringe bevolking nog geen plaats voor gemeente-instellingen is.

Het blad merkt op, dat de instelling van gemeenteraden de kolonie voor een alternatief zou stellen: òf de verschillende bestuurstakken, die thans hun werkzaamheid over de geheele kolonie uitstrekken, blijven in hun geheel — òf zij worden onderverdeeld.

In het eerste geval verkrijgt men gemeenteraden zonder werkelijke beteekenis. In het tweede geval verkrijgt men een verdeeling van de bestuurstaak, waardoor nòg meer ambtenaren zullen noodig zijn en de administratie der kolonie nòg omslachtiger en nòg kostbaarder zal worden.

De Koloniale Staten dragen, naar het blad meent, reeds eenigszins het karakter van een gemeenteraad voor Paramaribo. Het lijkt 't blad zelfs vreemd, dat bij de oprichting van gemeenteraden de belangen van de hoofdstad, die zoo nauw samenhangen met die van de districten, aan de beraadslagingen der Staten zouden onttrokken worden.

Hoezeer er nog veel nuttig werk is te doen, zal men niet kunnen beweren, dat de stadsbelangen door de Staten verwaarloosd worden. En voor wat er nog gedaan moet worden is heel veel geld noodig.

„Doch zal een gemeenteraad voor dat alles ineens geld vinden? Hoe hoog zullen dan wel de belastingen moeten worden opgevoerd? En hoe zal het moeten gaan met de gemeente-leeningen? Surinaamsche leeningen onder staatsgarantie vinden reeds zoo moeilijk ingang, laat staan dus gemeente-leeningen", meent het blad.

Bacoven-Cultuur.

Den 10en October l.l. werden per stoomschip „Coppename" 5187 bossen bacoven verscheept; dus nog steeds veel minder dan het oorspronkelijk geraamde aantal van 20000 bossen voor elke verscheping.

De vertegenwoordiger der United Fruit Co. Williams, die voor de verschepingen in de maanden October tot en met December eene raming had gemaakt, welke in *Onze West* werd gepubliceerd, schreef nu aan dat blad, dat, indien de droogte tot November mocht aanhouden, slechts de helft van het product tot rijpheid zou komen.

Hoezeer thans door de huidige droogte, indien die nog eenige weken mocht aanhouden, de productie aanmerkelijk geringer zou worden gedurende de eerstvolgende maanden, was uit dien hoofde in de toekomst geen ernstig verlies te wachten. Door behoorlijke zorg stond het in de macht der planters om het grootste deel van hun product in het tijdperk tusschen 1 Maart en 1 September tot rijpheid te doen komen.

Hevea-Cultuur.

Uit Ceylon is voor den Cultuurtuin te Paramaribo eene bezending van niet minder dan 150000 hevea-zaden ontvangen, bestemd voor de op te richten gouvernements-rubber-onderneming.

Onze West schreef dienaangaande het volgende:

De bezending schijnt een succes te zijn, in tegenstelling met twee, eveneens belangrijke bezendingen zaad tegelijkertijd door de plantages Voorburg en La Liberté ontvangen. Heeft het Proefstation grond om te verwachten, dat van het zaad 50 à 75 percent zal opkomen, de bezending door genoemde plantages ontvangen is nagenoeg geheel mislukt, wat een zeer te betreuren schadepost oplevert, om niet te spreken van het tijdverlies.

Wij namen een kijkje in den Cultuurtuin en zagen daar met welk een groote zorg de ontvangen zaden behandeld worden. Zulk een hoeveelheid zaad kan natuurlijk niet in eens worden uitgeplant. Alle zaden zijn echter aanstonds verwijderd uit de gesoldeerde blikken, waarin zij met vochtig houtskool verpakt waren. Een gedeelte van het zaad was reeds in de blikken ontkiemd.

Die worden natuurlijk het allereerst uitgeplant. De rest is voorloopig uitgespreid op bedjes en bedekt met vochtig houtzaagsel, in afwachting van de geleidelijke uitplanting.

Zoodra de regens invallen (d. i. dus vermoedelijk over ruim een maand) zullen de plantjes van de kweekbedden worden overgebracht naar het open veld, en daar uitgeplant op onderlinge afstanden van 2 bij 3 voet. Wanneer de overbrenging zal geschieden naar de pl. Slootwijk, bestemd voor de rubberonderneming, valt uit den aard der zaak nog niet te zeggen, daar de wettelijke sanctie der Staten-Generaal nog niet verkregen is. De voorbereidende maatregelen, die het Proefstation thans neemt ten aanzien van plantmateriaal, zal een tijdsbesparing opleveren van wel een jaar, wanneer het eigenlijke werk kan worden begonnen. Er behoeft geen vrees te bestaan, dat het Proefstation zou kunnen blijven zitten met de Heveaplantjes, indien onverhoopt de eindgoedkeuring voor de op te richten onderneming mocht uitblijven, want van particuliere zijde bestaat groote vraag naar Hevea-plantmateriaal.

Met hetgeen reeds aanwezig was in den Cultuurtuin, is de voorraad plantmateriaal vrij aanzienlijk. Men herinnert zich wellicht dat een vorige bezending zaad 2200 planten had opgeleverd, terwijl ruim 17000 planten waren verkregen van zaad van den Cultuurtuin zelf.

Zoo worden dus de grondslagen gelegd, om, naast de bacovencultuur, nog een andere, nieuwe, waardevolle cultuur in 't leven te roepen.

Suriname-Expeditie.

In *Onze West* van 17 October treffen we hieromtrent het volgende aan:

Van de expeditie onder den luitenant ter zee G. J. W. J. Eilerts de Haan, ter opsporing van de bronnen der Suriname-rivier, is een groot gedeelte Zondag j.l. te Paramaribo teruggekeerd onder den heer F. A. Millard.

De expeditie heeft haar doel bereikt. De beide vertakkingen van de Suriname zijn tot den oorsprong met het omgevend gebied opgenomen. De leden der expeditie bleven in 't zuiden achter, teneinde van een of meer bergtoppen opnemingen te doen. Daarvoor zullen trace's moeten worden gekapt door het bosch, wat nogal tijdroovend is. Met het oog op den vooraad levensmiddelen, besloot men daarom een groot deel der arbeiders, die niet meer noodig waren, terug te zenden naar Paramaribo.

Hoewel het in de bovenlanden iets meer geregend schijnt te hebben dan aan de kust, was de waterstand toch zoozeer gedaald, dat het gevaar voor de expeditie om den terugweg afgesneden te zien, niet denkbeeldig is. In 't ergste geval echter zal de overgeblevenen voorraad levensmiddelen wel voldoende zijn om het uit te houden, tot de regens invallen.

De gezondheidstoestand was over het geheel genomen vrij gunstig. Enkele koortsgevallen deden zich voor. De leider was eenigen tijd lijdende aan verwonding en zwelling met abcèsvorming aan het been, doch bleef met groote energie op zijn post. Wederwaardigheden bleven der expeditie natuurlijk niet verschoond. De zeer steile watervallen veroorzaakten langdurig oponthoud en vereischten groote inspanning. Een der booten werd op een steenrots te pletter geslagen. Gelukkig waren geen menschenlevens te betreuren. Zelfs alle goederen konden weder worden opgevischt. Dat de bovenwateren ook bewoners hebben, die gevaar opleveren voor den mensch, blijkt uit het feit, dat op een dag een der arbeiders aan den voet gegrepen werd door een anjoemara-visch, die eenige teenen en een stuk van den voet nagenoeg geheel afhapte.

Van Vreemde Koloniën.

Kolonisten in de tropen.

Sir Harry Johnston, gewezen regeerings-commissaris in Oeganda, heeft onlangs in een opstel, getiteld: „Het Oost-Afrikaansche vraagstuk", een bijdrage geleverd tot de quaestie der nederzetting van blanken in de tropen.

Terwijl Oeganda wegens klimatologische toestanden en de dichte inlandsche bevolking hoofdzakelijk voor de inboorlingen in aanmerking komt, vindt men in Oost-Afrika gebieden tot eene hoogte van 5500 voet en meer, die slechts zwak bevolkt zijn.

In het door den spoorweg ontsloten Kambaland en in de provincie Oekamba treft men hoogten aan van 3000 tot 6000 voet. In het Westen van Oekamba bevinden zich de beide provinciën Naivasja en Kivoemoe, die met uitzondering van eenige lage gedeelten voor de nederzetting van blanken geschikt schijnen. Een groote wildstand maakt, dat deze streken in het bijzonder den jager aantrekken. De streek om den berg Kenya is een waar paradijs. De provincie Tanaland en het gebied ten Noorden daarvan zijn wegens het klimaat niet geschikt voor de nederzetting van blanken. In het geheel beslaat het gebied dat in 1903 na voltooiing van den spoorweg ter beschikking van de Engelsche regeering kwam, een oppervlak van omstreeks 105000 vierk. Engelsche mijlen. Hiervan zijn 75000 reeds bewoond of voor de inboorlingen gereserveerd; maar er blijven nog ongeveer 30000 vierkante Engelsche mijlen uitstekend land met een gezond klimaat over in de provinciën Oekamba, Naivasja, Kenya en Kivoemce en de vraag is nu, in hoeverre dit gebied door Europeesche kolonisten kan worden bevolkt.

Van 1900 tot 1908 zetten zich omstreeks 2100 blanken in het binnenland van Oost-Afrika neder. Van dezen waren 700 Boeren en in de maand Juni ll. kwamen er 300 bij.

Verdeelt men de immigranten in Britsch Oost-Afrika in 4 categorieën: die zonder eenig vermogen, bezitters van een klein kapitaal van ƒ3600 tot ƒ4800, lieden die minstens ƒ 14400 bezitten, groote kapitalisten en maatschappijen, dan komt men tot de volgende uitkomsten.

Aan de laatste categorie van groote ondernemers werden terreinen tot een uitgestrektheid van 2000 vierkante Engelsche mijlen uitgegeven. Hun ondernemingsgeest moet men hoog schatten, maar hetzij succes of niet hun deel is, in elk geval is men maar al te dikwijls wangunstig tegenover hen gestemd.

De kolonisten, die over een kapitaal van minstens ƒ 14400 beschikken, hebben in de huidige omstandigheden weinig kans op spoedig succes, maar zij kunnen in elk geval rekenen op een goed bestaan. Mais, boonen en tarwe zijn de producten, die het meest beloven, terwijl de teelt van schapen en varkens in deze koele streken goede vooruitzichten bieden.

De Europeesche kolonisten, die slechts de beschikking hebben over een klein kapitaal, hadden tot nu toe nog weinig succes. Zij willen meestal niet zelven werken, klagen over de luiheid der negers, verlangen dat dezen tot den arbeid zullen worden gedwongen, en zij leven noch met de ambtenaren noch met de inboorlingen op een goeden voet. Wie er evenwel niet tegen opziet om zelf de hand uit de mouw te steken, kan er op rekenen, dat zijn kapitaal spoedig toeneemt.

Met het oog op de ondervinding, dat aanhoudende arbeid voor de blanken in die hooggelegen streken zeer wel mogelijk bleek, stelt sir Johnston nu voor, om een deel dier duizenden, die door het Leger des Heils naar Canada en Australië worden uitgezonden, voor Oost-Afrika te bestemmen. Voorloopig achtte hij het evenwel raadzaam om zich daartoe tot kleine groepen van omstreeks honderd tegelijk te bepalen. De kolonie zou den immigranten den noodigen, ongeveer 30 acres, grond moeten ter beschikking stellen, terwijl woningen en gereedschappen zouden moeten worden toegewezen.

Tegen de witte mieren.

In eene vergadering van de planters-vereeniging op het schiereiland Malakka, die te Penang werd gehouden, kwam de witte mieren-plaag ter sprake.

In een vorige bijeenkomst der vereeniging was, met het oog op het groote belang van den landbouw van doeltreffende middelen ter bestrijding van de witte mieren-plaag, besloten, dat de vereeniging in gemeenschap met de besturen der Straits Settlements en van de Gefedereerde Maleische staten een prijs zouden uitloven voor dengene die een doeltreffend middel zou vinden voor de verdelging der witte mieren.

Van het bestuur der Straits Settlements werd daarop bericht ontvangen, dat dit het één-vijfde deel van het bedrag van den prijs voor zijn rekening nam, terwijl de rest gelijkelijk zou worden verdeeld over het bestuur der gefedereerde Maleische Staten en de planters-vereeniging.

Van zekeren Pears van Tampin in Linggi was de mededeeling ontvangen, dat hij een middel gevonden had, waarbij baat zou worden gevonden.

Zooals men weet, wordt de hevea-cultuur op het Malakka nog al ernstig door de witte mieren-plaag bedreigd.

Troebelen in Serawak.

De Batang-Loepar Dajaks, die gedurende geruimen tijd veel last veroorzaakten in het Oeloe-Ai-district in Serawak zijn door een expeditie, onder bevel van den Commandant der Serawak-Rangers, Cunnyghame, verslagen.

Gunnyghame vertrok den 29sten Augustes l.l. met 70 man van zijn korps naar Koetsjing. Te Soengei Dolok werden de booten achtergelaten en nadat 2 duizend Dajaks zich bij de kleine macht gevoegd hadden, werd tegen 't land der Batang Loepar Dajaks opgetrokken.

De marsch ving den 7en September aan en op dien dag had de eerste ontmoeting met den vijand plaats, toen 30 man van de hulptroepen, instede van halt te houden op de aangewezen rustplaats voor den nacht, den marsch in het duister voortzetten en in een hinderlaag vielen, waarbij zij 3 dooden en een gewonde verloren.

Een eenigszins ernstige ontmoeting had slechts plaats op den 12en September, toen 400 Dajaks stand hielden tegen de oprukkende macht, maar voor het geweervuur weldra moesten wijken.

Daar de vivres begonnen op te raken werd tot den terugmarsch besloten en den 15en September Soengei Dolok weer bereikt.

Cunnyghame rapporteerde, dat in het geheel 22 Dajakhuizen waren verbrand en ook een goede voorraad padi, terwijl andere te velde staande gewassen werden vernield. Voorts voerde de macht gongs en andere zaken van waarde voor de Dajaks met zich mede als oorlogsbuit.

Portugeesch Guinea.

Wij hebben, schreef de „Dépêche Coloniale", herhaaldelijk onzen lezers het een en ander medegedeeld over hetgeen in Portugeesch Guinea voorviel. Men zal zich herinneren, dat de Fransche regeering zich eenige maanden geleden genoodzaakt zag den kruiser „Cassard" daarheen te dirigeeren, om 't leven en den eigendom van Fransche handelslieden te beschermen, die in gevaar verkeerden wegens den staat van onrust onder de inlandsche bevolking, waaraan het Portugeesch bestuur geen einde wist te maken.

Het blad vernam nu, dat zich wederom ernstige feiten hadden voorgedaan langs de Geba-rivier. Een aan de „Compagnie française de l'Afrique Occidentale" behoorende sloep, die de Geba opvoer, werd door de Balantes, die den rechteroever bewonen, aangevallen. Een Europeesch beambte werd ernstig gekwetst en twee zwarte opvarenden werden gedood, terwijl de sloep geplunderd werd, waarbij de roovers een buit maakten ter waarde van 5000 francs.

Een sloep van het huis Louis Rolf te Hamburg onderging een zelfde lot, en de inboorlingen maakten zich daarbij meester van goederen, ter waarde van 12000 francs.

Het blad drong bij de Fransche regeering op ernstige maatregelen aan, om aan dien staat van zaken een einde te maken.

De koloniale school te Leuven.

Het programma van het koloniaal onderwijs aan de handelsschool der Leuvensche universiteit is onlangs bekend gemaakt.

De jonge lieden kunnen na een of twee jaren, naar gelang zij reeds een universitairen graad bezitten of niet, het certificaat erlangen voor de koloniale wetenschappen.

Acht nieuwe belangrijke colleges zijn in 't leven geroepen: Congoleesche talen, aardrijkskunde van den Congo, geschiedenis van den Congo, Congoleesche wetgeving, koloniale hygiëne, tropische plantenkunde, tropische cultures, landbouw in den Congo.

De colleges worden gegeven door specialiteiten, onder wie er verscheidene zijn, die in den Congo zijn geweest, als pater De Clercq en de heeren Diderich en Denyn.

Hygiënische toestanden in Zuid-West-Afrika.

Dr. Jacobson van Hamburg gaf eenige interessante mededeelingen over de hygiène bij verschillende volksstammen in Zuid-West-Afrika.

De Boschjesmannen, die in de Kalahart-woestijn leven, wonen daar in grotten of slaan hun bivak op onder boomen, waarvan zij de dichtheid vermeerderen door eenige takken van andere boomen tusschen het loof te werken. Die negers leven van de jacht, zijn ter nauwernood gekleed en geheel overgeleverd aan hunne toovenaars.

Onder de Ovambos spelen de toovenaars eveneens een overwegende rol; zij zorgen voor het lichaam zoowel als voor den geest. Slechts met een schortje van huid bekleed, onderscheiden de Ovambos zich evenwel door hun zorg bij het bouwen

FEUILLETON.

Onderhoorigheden van Atjeh.

II.

Toen in Juni 1904 in een der Kawaj V (Boengòng Talòë) op een dag twee gliwangaanvallen op onze patrouilles plaats hadden, geschiedde dit door het opstoken van lieden uit Seuneugan. Dezen hadden nl. de bewoners van Poelò Raga Boengòng Talòë verweten, dat zij in het geheel geen deel hebben genomen aan den strijd tegen de gehate „kaphé's." Door schaamte gedreven, gelastte toen T. Tandi Boengòng Talòë een gliwangaanval op het bivouak van den luitenant van der Zee aan de Kroeëng Tjoet en op de colonne van den Kapitein Tolhuys aan de Kroeëng Neu' ang.

De eertijds vrij groote bevolking van de Kawaj V. is thans aanmerkelijk verminderd. Niet alleen de oorlog, doch voornamelijk epidemieën eischten talrijke slachtoffers.

In het begin van 1905 heeft in Beutong een kwaadaardige buikziekte geheerscht, die ongeveer 100 slachtoffers eischte. Ook rijstgebrek deed tal van gezinnen uitwijken.

Boengòng Talòë, eertijds pl.m. 1000 weerbare mannen tellende, heeft thans slechts 240 geregistreerden.

In 't begin van 1905 was vrijwel de geheele bevolking van de Kawaj V uitgeweken, thans heeft echter, op enkele uitzonderingen na, de geheele bevolking een gampongpas gehaald.

Bij de bespreking van Boengòng Talòë mag een daar aangetroffen, merkwaardig plekje niet onvermeld blijven, n.l. de Paja Reugom, aan den bovenloop der Kroeëng Tjoet; een door hooge rotsen ingesloten moeras of meertje, dat veel gouderts moet bevatten. Niet alleen Atjehers, maar ook Chineezen beproefden daar hun geluk, doch wegens de vele sterfgevallen werd de goudexploitatie gestaakt.

(Volgens den resident K. F. H. van Langen werd ongeveer veertig jaar geleden de eerste poging tot gouddelving ondernomen door 17 Chineezen, die van den Keudjroeën van Seunagan vergunning bekomen hadden te Kroeng Tjoet goud te delven; na verloop van eene maand keerden zij terug met 2 katties goud per hoofd. Daarop hadden 160 Chineezen de exploitatie voortgezet, doch wegens ziekte en daarop gevolgde sterfte ging die te niet).

Thans wordt slechts aan de oevers van de Paja Reugòm naar goud gezocht, dikwijls met goed gevolg; per dag haalt één man voor eene waarde van ƒ 4 à ƒ 5 op. Het meeste goud moet echter in de paja (het moeras) zelf zitten; men spreekt van overmoedige waaghalzen, die duikende den rijksten buit ophaalden, maar daarbij ook soms het leven inschoten.

Volgens de overlevering zou een dier duikers een gouden paard gezien hebben, dat zich oprichtte.

Door de rotsen te doen springen en daardoor het water uit de Paja Reugòm te doen wegvloeien, stelt men zich veel van de goudexploitatie hier voor.

Niettegenstaande de afschrikwekkende sterfgevallen wil de bevolking van Boenòng Talòë na den padioogst wederom haar geluk probeeren met goudwasschen.

De eens zoo rijke veestapel is thans door ziekten en den oorlog tot een minimum gereduceerd. Geiten worden er haast niet aangetroffen.

De sawahbouw van de goed geïrrigeerde en terrasvormig aangelegde sawahs is de hoofdbezigheid.

Rotan wordt gezocht aan de Poetjo Kroeëng Saja en de Aloëë Teumoelé, dicht bij Si Koendo en Djambo Kroeëng. De eenige waardevolle soort is de „Awé Beutòë", waarvoor 50 cts. per „gloeëng" (100 stuks) wordt betaald.

(Wordt vervolgd.)

hunner hutten. Zij zijn overigens een werkzaam volk van landbouwers en herders, en voeden zich hoofdzakelijk met roggepap, vermengd met water en melk. Zij drinken een uit rogge en zure melk bereiden alcoholischen drank en pruimen tabak.

De Damaras zijn nog grootere liefhebbers van alcohol dan de Ovambos. Zij zijn ook zeer gesteld op gestremde melk en een gefermenteerden drank, waarvan de bereiding geheim gehouden wordt, maar waarvan men toch weet, dat groenten en uitwerpselen van kippen ook daartoe worden benut. Om aan het mengsel smaak te geven voegt men er honig aan toe, die bij fermentatie alcohol geeft. Men schrijft aan het misbruik van dien drank de degeneratie van het ras toe. Aan de kleeding wordt weinig zorg besteed, maar de verblijven zijn behoorlijk ingericht.

Zeer matig in het gebruik van alcohol en tabak zijn de Herreros, de grootste negers van Zuidwest-Afrika. Zij voeden zich hoofdzakelijk met melk. De melkpot, één voor de heele familie, wordt nooit gewasschen, tenzij door de tong der honden. De medici van dezen stam geven blijk van hunne ideeën omtrent het gebruiken van antiseptische middelen, door versche wonden met koemest te bestrijken. Het hygiënisch instinct is intusschen ten aanzien van één punt aanwezig, waar zij de verblijven van overledenen door het vuur geheel doen vernietigen.

De Hottentotten staan nog een graadje boven de Herreros. Zij zijn blijkbaar ook een zeer begaafd volk, hetgeen op te maken valt uit het gemak, waarmee zij zich met de muziek en vreemde talen weten vertrouwd te maken. De Hottentotten dragen niet alleen broeken en buizen van geitenvel; maar ook schoeisel. Zij wrijven zich de huid met vet en oker in, om zich tegen de zonnestralen te beschermen. Hun voeding bestaat hoofdzakelijk uit geitenmelk en koemelk; maar zij versmaden alcoholische dranken geenszins. Hunne, gewoonlijk door een tiental personen bewoonde verblijven, zijn voorzien van twee openingen tegenover elkander geplaatst in de richting der beschermde winden, zoodat voor de ventilatie goed gezorgd is.

De heer Jacobson besluit, dat de verschillende rassen van Zuid-West-Afrika onder alle zegeningen der beschaving, de voorkeur blijken te geven aan alcohol en tabak. Onder enkele stammen zijn evenwel teekenen waar te nemen van een nog zeer oppervlakkig begrip van hygiëne.

Oost- en West-Indisch litteratuur-overzicht.

De Indische Gids. November 1908.

De heer *J. de Groot* schrijft in dit Nr. over *De normaalscholen in Algerië en Tunisië*. Een kort bezoek, eenigen tijd geleden aan deze twee Fransche kol. gebracht, bood hem de gelegenheid de inrichting van het Europeesch en Inlandsch onderwijs aldaar te bestudeeren, en schijnt het hem „niet van belang ontbloot de verkregen ervaringen en indrukken in ruimeren kring bekend te maken, mede omdat daaruit voor onze Oost-Indische kolonie conclusies vallen te trekken."

We willen thans op schrijvers beschouwingen niet ingaan, omdat zijn studie in een volgende aflevering zal vervolgd worden; slechts zij opgemerkt, dat de heer de Groot, in navolging van het Algerische stelsel, veel verwacht van het meermalen o.a. door het Kamerlid Ter Laan, geopperde denkbeeld om ook in Indië eene Landskweekschool voor Europeesche onderwijzers op te richten, „liefst in een gunstig klimaat, bijv. te Bandoeng, die bestemd zou kunnen worden om jaarlijks ongeveer 25 onderwijzers af te leveren."

De omstandigheid, dat in Nederland niet meer zoo gemakkelijk als vroeger onderwijzers voor den Indischen dienst zijn te verkrijgen en de behoefte daaraan bijzonder gestegen is en geregeld grooter wordt, gelijk de schrijver opmerkt, zal er o.i. ten slotte wel toe moeten leiden tot dien maatregel, welke ongetwijfeld groote financieele uitgaven zal vorderen, over te gaan. Gelijk men weet, zijn de tegenwoordige normaalscholen te Batavia en Soerabaja slechts inrichtingen, waar voor de hoofdakte wordt gestudeerd door personen, die reeds in het bezit zijn der hulpakte.

Over *den topographischen dienst in Ned.-Indië als bestuursmiddel* treedt de heer *J. van Roon* in uitvoerige beschouwingen, welke ten doel hebben niet zoozeer het aanbrengen van verbeteringen bij den Topographischen dienst zelven, waarvoor de schrijver niets dan lof heeft, dan wel hoe de Regeering het in de hand heeft dien Dienst meer productief te maken.

In hoofdzaak komt het betoog van den heer van Roon neer op z. i. hoog noodig geachte uitbreiding van personeel, teneinde meer te kunnen verrichten tot deugdelijke kaarteering van den uitgestrekten O.-I. Archipel, want: „Het bezit van goede topographische kaarten leidt tot vermindering van uitgaven in alle bestuursaangelegenheden, waarvoor een juiste kennis van het terrein een hoofdvoorwaarde is; zonder nauwkeurige metingen, zonder topographische kaarten zal men in elk voorkomend geval opnieuw moeten beginnen met meten en daaraan telkens aanzienlijke sommen ten koste leggen, welke tezamen genomen verre zullen overtreffen de uitgaven, verbonden aan een geregelde opneming."

De schrijver berekent die „uitgaven, verbonden aan een geregelde opneming", op 300 duizend gulden 's jaars, geen kleinigheid voorwaar! en zegt vrij optimistisch gestemd blijkbaar: „wanneer *men* voor oogen houdt, dat goede topographische kaarten een verstrekkend belang hebben, dan, ja, dan gaat de begrootingspost er me vlag en wimpel door."

Dr. J. H. F. Kohlbrugge houdt vervolgens eene bespreking, onder het opschrift: *De bestrijding der malaria in onze koloniën* van een artikel van Prof. Dr. Ruge over de malaria in de duitsche koloniën en van Dr. Kiewiet de Jonge over de malariaverhoudingen te Batavia en hare bestrijding, waarbij hij gelegenheid vindt eigen lang verkondigde meeningen over dit onderwerp op den voorgrond te stellen, en zich te verheugen, dat zijne collega's na jaren lang ijverig theoretisch werken nu komen tot het practische resultaat dat hij „voor jaren bereikte" in het belang der inlandsche bevolking.

Overigens verheft Dr. Kohlbrugge in dit verband nogmaals zijn stem tegen het instituut van dokter-djawa, en verwacht hij bijv. veel meer resultaten van de maatregelen tegen bestrijding der malaria onder de Inl. bevolking door mangangs, dan door dokters djawa, „omdat de eersten het beter verstaan met de bevolking om te gaan, maatschappelijk en geestelijk meer verwant zijn met die bevolking, terwijl de dokter djawa door zijne opleiding en nog meer door zijn gevoel voor stand en positie even vreemd of nog vreemder tegenover de bevolking staat dan wij zelf."

Het laatste „hoofdartikel" in deze November-afl. is van controleur *F. J. Kouwenberg* en getiteld: *Inlandsche ondernemingen met inlandsch kapitaal*. Deze ambtenaar begint zich zoo langzamerhand te ontpoppen als een hervormer op groote schaal! Korten tijd geleden maakten wij in deze rubriek melding van zijn diep-ingrijpende voorstellen in zake het Inlandsch en Europeesch bestuur op Java en Madoera, thans komt hij wederom met een gansch nieuw — doch o.i. met de eeuwenoude adat volkomen strijdig idée, waarvan het slot luidt:

„Op groote hoofdplaatsen, als Batavia, Semarang, Soerabaja is een vruchtbare bodem voor de stichting van coöperatieve winkelvereenigingen of vereenigingen van vaklieden. Waarom zou daar niet met Inl. kapitaal bijv. een flinke toko-zaak begonnen kunnen worden, zooals er zoovele zijn in handen van Europeanen of Chineezen, een flink atelier voor verkoopers, of een groote schoenmakerij en wat niet al? Als men maar eerst het beginsel van aansluiting, van vereeniging aanvaardt, volgt de rest van zelf.

Geen aantrekkelijker beeld voor Java, dan dat naast een enormen landbouw, ook een kolossaal handels- en industrieël leven van Inlanders bestaat, niet zoozeer gekant tegen het niet-Inlandsche, want er is arbeidsveld te over, als wel als naast elkaar werkende om Java groot te maken, zijn positie in het wereldverkeer en den wereldhandel te verhoogen!"

Eindelijk bevat dit Nr. nog een Indisch schetsje, *Zijn vrouw*, door *F.*, zoomede de gewone maandelijksche rubrieken, als: Maandelijksche revue van brochures, enz.; Koloniale litteratuur; Wetenschap en industrie; en Maandelijksche O.- en W.-Ind. bibliographie, door W. C. Muller.

* * *

De Tijdspiegel.

Het November-nummer bevat een opstel over *De beteekenis der Christelijke zending voor onze koloniën*, door den heer *J. W. Gunning*, waarvan de schrijver aanteekent dat het een samenvatting en verdere uitwerking is „van het door Dr. N. Adriani en mij gesprokene in tegenwoordigheid van H.H. M.M. de Koningin en de Koningin-Moeder op 10 en 13 Maart j.l. te 's-Gravenhage. De groote pers en ook het Kol. Weekblad gaven, vergissen wij ons niet, indertijd van deze lezingen reeds een overzicht, waarom wij thans volstaan met de aandacht onzer lezers op dit interessant artikel te vestigen.

* * *

Eigen Haard.

Het jongste nummer van Eigen Haard geeft een artikel over *Het Gouvernementshuis te Paramaribo*, met een aantal fraaie afbeeldingen, waaruit men ontwaart, dat het „Paleis" van Suriname's Toean Besar zich nu niet direct door overdadige weelde kenmerkt.

* * *

Weekblad voor Indië.

De heer *M. van Geuns*, die thans in Europa vertoeft, heeft op zijn reis naar Nederland een bezoek gebracht aan *Sabang* op het eiland Weh, en geeft nu in No. 24 van het Weekblad zijn indrukken der Sabang-schepping weer, eens door hem genoemd „de gril van een groot man." Doelende op G.-G. Van Heutsz zegt de heer Van Geuns: „Sedert is het aureool om de slapen van dien grooten man verbleekt, maar de vraag is het, of mijn aanduiding als „gril" tevens rectificatie behoeft. En inderdaad schijnt het oordeel van den schrijver zich na eigen aanschouwing wel eenigszins gewijzigd te hebben, als hij onder meer zegt:

„In 't algemeen mag van Sabang gezegd worden, dat men er up to date is. Men werkt er veel vlugger dan te Singapore, en niet duur, met het gevolg, dat de zaken van de N.V. Zeehaven en kolenstation Sabang zich in een stijgende lijn bewegen. Ik krijg den indruk, dat men van de plaats alles gemaakt heeft wat er in de gegeven omstandigheden van te maken is. De hooggespannen verwachtingen, door den heer Van Heutsz gekoesterd, zijn niet bevestigd, maar toch kan Sabang geen failure genoemd worden. Het is een kolen- en reparatiestation — in de toekomst ook een dokgelegenheid, hoop ik —, op welks bezit wij prijs moeten stellen, nu wij 't eenmaal hebben."

Voorts bevat dit nummer het portret met levensbeschrijving van den heer W. D. Snabilié, in Sept. j.l. te Semarang op 75-jarigen leeftijd overleden, iemand, die met het volste recht „*a self made man*" genoemd mag worden. In 1851 zette hij als korporaal voet aan wal op Java, en ging in 1861 als sergeant-majoor in 't civiele over. Hij werd klerk bij de Algemeene Rekenkamer en maakte door zijn enorme werkkracht en helder oordeel vlugge promotie, zag zich zelfs in 1853 tot secretaris der residentie Bezoeki benoemd. Daarna van 1877—1885 was hij hoofdcommies op 't residentiekantoor te Semarang en vervolgens algemeen pakhuismeester aldaar, welke betrekking hij vervulde tot aan zijne pensionneering in 1906. Zijn heengaan — zegt de ongenoemde schrijver — „is voor Semarang een verlies, dat gevoeld wordt."

L. M. geeft eenige bijzonderheden (met plaatjes) van de nog zoo onbeschaafde bewoners der *Timoer Laoet-eilanden*, waarvan eenmaal een niet erg snuggere posthouder in een officieel schrijven getuigde: „Op dit eiland komen zeden en gewoonten niet voor."

Eindelijk vraagt in dit Nr. nog de aandacht eene beschrijving (met foto's) van *De Ampilans* oftewel voorvaderlijke erfstukken des sultans van Jogjakarta, welke een groote waarde vertegenwoordigen. De voornaamste dezer erfstukken zijn: een gouden theepot, een gouden kan met dito waterkruik, een groote gouden waschkom, een vierkante bedakdoos, een blad met gouden waschkom, een spuwvaas eveneens van goud, een ronde zilveren trommel, waarin het kinderspeelgoed van den eersten sultan van Jogja bewaard wordt, eenige sabels met gouden greep, enz. Al dat moois wordt bij feestelijke gelegenheden vertoond en bij geregeld schattendagen den sultan nagedragen, meestal door bejaarde vrouwen met gewapend gevolg.

* * *

De Indische Mercuur. No. 44,

bevat de volgende bijdragen: De Chineesche markt en de banken. — Japan als afzetgebied voor machinerieën. — Buitenlandsche handel van China. — Een opmerking omtrent de Palakultuur. — Malangsche Landbouw-Vereeniging (Notulen der alg. vergadering van 31 Augustus j.l., waarbij is overgelegd een Rapport van de bestrijding van het helopeltis in cacao-boo-

men, middels zwarte mieren). — De Inkomstenbelasting in Ned.-Indië van Cultuur-maatschappijen (vervolg en slot). — De wet op het kredietverband door inlanders in Ned.-Indië te verleenen. — Over den zgn. „Stamkanker" bij kina, door P. van Leeuwen. — Hup voor Curaçao. — Kul'uurber.chten. — Kleine mededeelingen. — Financieële berichten en verslagen; **benevens de overige wekelijksche rubrieken.**

* * *

Ten slotte zij de aandacht gevestigd op een juist verschenen uitvoerige: *Handleiding voor zelfonderricht in de Maleische taal,* door **J. W. van der Valk,** Leiden, Boekhandel en Drukkerij voorheen E. J. Brill.

Vervolg opgave van bladen, tijdschriften enz., welke nieuw ter lezing zijn gelegd in de Leeszaal Heulstraat 17, Den Haag, die dagelijks, Zon- en Feestdagen uitgezonderd, geopend is van 10 uur voor- tot 6 uur nam.

De Javabode t/m 14 October 1908;
Het Bat. Nieuwsblad idem;
Het Nieuws van den Dag v. Ned.-Indië idem;
De Sumatrapost idem;
Het Soer. Handelsblad t/m 13 October;
De Javasche Courant No. 81 en 82;
Ned.-Ind. Effectenblad No. 78 en 79;
Sumatrabode t/m 9 October;
Delicourant t m 4 October;
Nieuwe Surinaamsche Courant idem;
Weekblad van Ned.-Indië t/m No. 24;
Damesweekblad voor Indië t/m No. 12;
Het Onderwijs No. 38;
De Ind. Mercuur No. 45;
Kort Verslag der vergaderingen van de Tweede Kamer der S.-G.;
De Stem van Indië No. 41;
De Indische Gids, November-afl.;

INGEZONDEN.

Het „Hollands" in Insulinde.

Dat verbreiding onzer taal in Insulinde gewenscht wordt, is, dunkt mij, een verblijdend teeken, maar ik herhaal mijn bedenkingen tegen de moeilijke en onpractische uitspraak en spelling dier taal.

Een in het „Handelsblad" voorkomend rijmpje bevestigt mijn tegenzin in het overtollig gebruik en de scherpe uitspraak van *ch* en *g*. Het rijmpje, dat tevens de pedanterie en het na-apen van Hoogduits' veroordeelt door haar oude natuurlijke schrijfwijze, luidt als volgt:

„De dienst der talen.
„'t Zoetvloeyend Frans is recht bequam tot couriti seeren van Juffers,
„'t Hoogduits dient om trots te commandeeren voor Krygslui,
„Nederduits dient tot de Koopmanschap;
„Latyn tot alle ding en Spaans tot Zotteklap;
„Maar Engels, Deens en Noors en Juts, zei Kees, dat teeken
„Ik recht bequam om tot den Nikker mee te spreken."

Zoo was het in den ouden tijd en zoo is het tans meer dan ooit. Niet slechts de Nikkers, maar onze gele en bruine broeders en zusters in Azië, zullen gauw Engels leeren, maar nimmer goed Nederduits of Hollands, ter oorzake dier scherpe *ch*- en *g*-klanken.

Ch kon in de meeste woorden over boord worden gegooid, maar de *g* en waar het noodig is de *ch* diende uitgesproken en onderwezen te worden, zooals die klanken in Friesland worden gezegd, bijv. voor schip: *skip*, voor school: *skool*, voor goed: *good*, zooals het Engelse: *good*. Op die wijze zou het Nederduits ook door Insulindiërs gesproken kunnen worden.

Iets van hooger belang voor de verbroedering onzer bewoners van Tropis' Nederland, zooals Ch. Boissevain Insulinde noemt, is de éénheid en overeenstemming in *Gods-gevoel*. Gods-diensten kunnen verschillen naar den aard der volken, maar éénzelfde Gods-gevoel, de aanbidding van den eenigen eeuwigen wereldgeest, kan alle denkende menschen vereenigen, alle vijandschap en oorlogen verhinderen. Of men *Brahma, Jahve,* onze *Godheid* of *Allah,* als Schepper beschouwt en aanbidt, dat alles is gelijk, indien alle menschen, van welken Godsdienst ook, slechts het ware *Godsgevoel* hebben. Wij geven de voorkeur aan de leer van Jezus, omdat hij — de anti-clerikaal van zijn tijd — de verkondiger was van *vrede* en *liefde*. De Christenen noemen zich zijn leerlingen en navolgers, maar wat hebben zij van *vrede* en *liefde* gemaakt? Natuurlijk zijn de leeken de schuldigen minder, dan de voorgangers: de priesters!

Om nog eens op Tropis"-Nederland terug te komen; hoe wordt de ontwikkeling van dat wonderland in Wester's-Nederland bevorderd? Benadeeld wordt ze door het heffen van rechten (?) en accijnsen op allerlei producten. Is dat een wijze en billijke staatkunde? Zouden de producten van 't land der Zonne, die in het Westen zoo gewild zijn, niet beter tot veredeling en vermeerdering komen, wanneer hun invoer in Westers-Nederland geheel vrij was?

K. H. O. VAN BENNEKOM.

Zutphen, 6 Nov. 1908.

Officiëele Berichten.

Uit de Javasche Courant van 9 Oct 1908. No. 81.

Dit nummer bevat het Kon. Besluit tot goedkeuring van het zgn. mailcontract met de Stoomvaartmaatschappijen „Nederland" en „Rotterd. Lloyd", dd. 7 Maart jl. gesloten.

De Statuten der vereeniging „Tiong Hwa Hwee Kwan" te Ngawen (Rembang).

Zoomede als extra bijvoegsel statistieke opgaven van den in- en uitvoer van Java en Madoera enz. over de maand Juli 1908 en de vorige maanden van 1908 tezamen.

Benoemingen, enz.

Civiel Departement.

Verleend: een binnenlandsch verlof van 3 maanden aan den resident van Riouw en Onderh. W. J. Rahder.

Ontslagen: eervol wegens ziekte, de algem. ontvanger 2e kl. C. R. Manneveld.

Benoemd: tot ass.-resident van Billiton de ambtenaar op nonactiviteit Ph. J. van Marle.

Gesteld: ter beschikking van den Directeur van B.B., me . L. Ellinger; G. O. V. Mallieu; J. Bijleveld; P. H. Willemse; W. F. van Neden; van den Directeur van O. E. en N., A. Young.

Benoemd: tot wedono van Rantja, regentschap Galoeh (Cheribon), Raden Bratanegara.

Ontslagen: eervol, de gewezen inlandsch off. van justitie bij den landraad te Negari (Bali en Lombok) Mas Hardjosentono.

Belast: met de waarneming der betrekking van kapitein der Chineezen te Tegal, Lim Kwat Hoey.

Geplaatst: in het gouv. Celebes en Onderh. de benoemde controleur D. F. A. Brautigam; te Kediri de onderwijzer Th. de Jongh; te Pamekasan W. P. Jonkmans; te Modjokerto G. van Kleef; te Tegal mej. L. M. Kam; te Toeban mevr. B. M. J. André geb. Willemsz.

Benoemd: tot onderwijzer 1e kl. te Poerworedjo U. F. Heijmann.

Tijdelijk toegevoegd: aan den gouv. veearts te Padang de benoemde gouv. veearts A. J. E. de Voogd.

Militair Departement.

Verleend: wegens langdurigen dienst 1 jaar verlof naar Europa aan den majoor der artillerie H. R. Mac Gillavry.

Bevorderd: tot 1en luitenant bij het wapen der genie de 2e luit. A. H. van Dijk en E. Hogewind; tot kapitein bij het wapen der inf. de 1e luits. F. H. Ockerse, met verlof in Europa, en R. P. C. Hoetjer.

Benoemd: tot secretaris-kassier bij het marine-établissement te Soerabaja de havenmeester te Pangkalan Brandan, K. Zeeven; tot loods bij het loodswezen van Palembang de Inlander Ratok, thans tijdelijk belast met de waarneming dier betrekking.

* * *

Uit de Javasche Courant van 13 Oct. 1908. No. 82.

In dit No. is opgenomen de Ordonnantie, bevattende den tekst van de eerste vijf hoofdstukken van het reglement op het rechtswezen in de residentie Oostkust van Sumatra (Staatsblad 1887 No. 45), zooals die sedert zijn gewijzigd en aangevuld.

Benevens een Ordonnantie, waarin bepalingen omtrent uitbreiding van de voor opium verboden kringen in de residentie Banjoemas.

* * *

Benoemingen, enz.

Civiel Departement.

Verleend: 2 jaar verlof naar Europa aan den directeur der school tot opleiding der Inl. artsen te Weltevreden H. F. Roll en aan de onderwijzeres mej. G. W. Hissink; één jaar aan de hulponderwijzeres mej. M. J. A. Harloff.

Ontslagen: op verzoek eervol de onderwijzer 1e kl. te Poelau Pisang, Idris; de klerk te Semarang A. A. F. F. Johanzoon; de ontvanger der in- en uitvoerrechten M. A. Veil; de opzichter 1e kl. bij de S.S. op Sumatra L. A. Jörns en de opzichter-machinist bij de S.S. op Java M. Tichelaar.

Benoemd: tot 3en geneesheer bij het krankzinnigengesticht te Buitenzorg Dr. J. Scholtens; tot hoofdcommies bij het Dep. van Fin. W. J. G. H. Bergmann; tot ambtenaar 3e kl. bij de in- en uitvoerrechten P. Brandenburg.

Gesteld: ter beschikking van den president van den raad van justitie te Semarang Mr. C. R. A. Eysvogel.

Ontslagen: eervol op verzoek de ass.-wedono van Tjimaragas (Preanger) Raden Nitidipoera; van Kepoetih (Soerabaja) Mas Mertoprawiro; van Randoeagoeng (Pasoeroean) Ngabehi Djojo Atmodjo; van Tjipakoe (Cheribon) Raden Atmadibrata; de wedono van Koppo (Preanger) Raden Wiranegara; de wedono van Tlogowoengoe (Semarang) Raden Soemodirdjo en de wedono van Wirosari (Semarang) Mas Sosromidjojo.

Benoemd: tot wedono van Wirosari, Mas Kromodiredjo; van Tlogowoengoe Mas Koesoemo Wisastro; van Tjendono Raden Ngabehi Tjokro Hadi Sosro; van Oendakan Mas Soeto di Poero.

Ontslagen: eervol als lid van den landraad te Ponorogo, Raden Sastrosoediro.

Benoemd als zoodanig Raden Tondowinoto; tot lid van den priesterraad te Magetan Mas Mangoenprawiro.

Geplaatst: in de res. Semarang de benoemde adsp.-controleur J. Habbema.

Benoemd: tot onderwijzer 3e kl. A. W. M. Stuker; J. A. L. Krüss; E. J. van den Berg; G. Beintema (te Wonosobo); J. J. Kluit (te Semarang); A. D. Broekhuysen (te Temanggoeng).

Militair Departement.

Overgeplaatst: bij het 13e bat. de maj. B. Filet; bij het 11e de kapt. der art. J. C. Pabst; bij het 4e depôtbat. de kapt. H. W. de Back; bij het 3e bat. de 1e luit. G. Voute; bij het garnizoensbat. der Z. en O.-Afd. van Borneo de 1e luit. P. H. de Boer; idem van Palembang de 2e luit. J. M. G. Schaafsma; naar Willem I de kapt. C. Reedijk; naar Soerabaja de kapt. J. H. N. Lauweriks; bij het 3e depôt-bat. de 2e luit. G. Brandon; naar Nagrek de 1e luit. der art. J. H. Gaade.

Lijst van aangekomen en vertrokken Passagiers uit en naar de Indiën.

Passagiers van het Ned. s.s. Sindoro; gezagvoerder N. Guthrie; van Batavia 15 October 1908.

van Batavia: P. H. Weijnschenk met echtg. en 2 k; J. A. Gerritsen met echtg. en 2 k; J. G. Hoekman met echtg; W. J. Cramer met echtg. en 2 k; Prof. Dr. P. van Romburgh; mevrouw M. Steiner met 3 k; mej. A. W. Th. Grevinck; F. M. Dekker; mevrouw N. G. van Witzenburg—Wijndelts met 4 k; G. J. H. Westenenk met echtg.; Jhr. W Strick van Linschoten; H. Biezeveld met echtgen; mevr. L. H. Scheffers met 4 k; J. v. Schalkwijk met echtg. en 2 k; W. A. Beijer met echtg. en 1 k; mevr. J. Muller; W. de Wolff; A. Boertje; H. P. Sanders; H. J. Spiering; A. van Elven; P. Jongeneel; D. van Hekken; benevens H. M. troepen en schepelingen;

van Padang: Mr. E. J. Th. à Th. v. d. Hoop van Slochteren met echtg;

naar Padang: mevr. wed. Ch. Perret; mej. N. de Vries; mevr. A. Beljaars geb. Schmidgall met 3 k; C. J. d'Ancona; mevr. F. Zerb met d; G. H. Hozensma.

Passagiers van het s.s. Ophir; gezagvoerder W. J. Boon; van Rotterdam naar Ned.-Indië.

Te Rotterdam hebben zich ingescheept: P. te Wechel; W. K. H. Feuilletan de Bruijn en echtg; C. P. C. Bartels; A. van der Steur met echtg. en 1 k; F. van West; Mr. J. F. Dijkstra; H. M. N. Moorrees; K. Hoving en echtg; J. Pull; H. N. v. Amerom; C. van den Berg; mevr. J. Mulder—Ahn en 2 d; S. P. Poslma; R. N. van der Elsl; J. B. Delbeck; J. W. Mulholland; mevr. P. A. Kiepe—Koopman; A. P. J. van de Hout; J. A. W. Schorn; W. Gramsma; P. J. Waldorp; Th. Bakker; M. Andriesse; benevens een detachement suppletietroepen;

naar Lissabon: H. Scarborough;

naar Tanger: H. J. Zwanenburg;

naar Marseille: mevr. Prins en 1 k; mej. J. Marmod; A. Simmelink—Knottenbelt;

te Marseille zullen zich inschepen: H. F. Onderwater; Mr. C. A. Wiessing; Mr. J. Schoutendorp; mevr. E. G. Wesselink—Schoutendorp en 1 k; mej. A. Pearson; mevr. R. E. N. Tiedeman-d'Aba; W. de Vogel en echtg; mevr. wed. R. Matzen—Frémi Voormann; C. F. W. Beckmann Stutz en echtg; A. J. Lagendijk met echtg. en 1 k; A. A. Pauw; J. E. Court met echtgenoote en een zoon; mej. J. B. Leclercq; P. G. Jansen; A. L. v. d. Sluijs Veer; H. A. van der Sluijs Veer; J. A. Verhoog en echtg; C. Noordenbos; Dr. J. W. v. Bart en echtg; Th. J. Blaauw; A. L. de la Fosse en echtg; mevr. Frijling; J. H. Bax met echtg. en 1 k; mevr. W. A. Hogewind—Van der Sluijs Veer; Jj J. Krak en 1 d; L. Vernède; mej. J. J. A. Kelder; H. Ukkerman; mevr. A. Seligmann; Yo Kim Thay; F. A. Ellwanger; mevr. R. de Haas—Seligmann en 3 k; G. Ilfor en echtg; Camblong en echtg; Weber.

naar Port-Saïd: F. G. Bonelli en echtgen.; H. Rizzo en echtg; mej. Jullien.

Passagierslijst van het S.S. „*Prins Willem I*", gezagvoerder A. R. Nijboer, van West-Indië naar Amsterdam.

P. J. P. Römer en echtgenoote; Mevrouw J. Barnette; E. M. Romboutz; J. Th. Esbach*); G. E. Kaath, echtgenoote en 2 kinderen; Mejuffrouw A. E. Brewster; B. H. Schoo; B. Faassen; S. J. W. van Vliet.

*) Ontscheept te Hâvre.

Magazijn „Het Anker", 49 Veenestraat 27 Heulstraat Den Haag

Witte Goederen.

Uitzetten voor Nederland en Koloniën

voor Heeren, Dames en Kinderen.

Vraag Prijsopgaaf en Zichtzending.

TE KOOP AANGEBODEN:
Een bizonder mooi, compleet
oud Japansch Ontbijt-Servies,
rood met goud.
Japansche en Chineesche KOPJES en SCHOTELS met Deksels.
Voorts een zoo goed als nieuw
Alimonda-Toestel met Apparaten.
Brieven fr. lett. L, Bur. dezer Courant.

VACANT.

VACANT.

Gouden Medaille. Parijs 1907.

Internationale Tentoonstelling Hygiëne.

Haargroeimiddelen

merk „CRINOFLOOR"

zijn de middelen waarvan men het meest succes kan verwachten. Men vrage ter overtuiging daarvan aan, de vele attesten van erstelden, welke gaarne op aanvraag franco thuis worden gezonden. Mondeling of schriftelijk ADVIES KOSTELOOS.

C. ROMEIJN, Haarkundige, Spui 25, Den Haag.
Eenig eigenaar.
CONDITIE BILLIJK. - NAMAAK VERBODEN
☞ Succes bijna altijd zeker.

J. S. DIJKHOFF,

Den Haag -:- Mauritskade 83
Telef. Interc. 4212.

Koopt en verkoopt Effecten, vreemd Geld, verzilvert Coupons, opent Rekening-Courant tegen onderpand, incasseert Wissels en Kwitantiën.

Levensverzek. Mij. Arnhem.

Maatsch. Kap. Eén millioen gulden (volteekend).
Bijkantoor te 's-Gravenhage: Kettingstraat 23,
Directeur W. J. FONTEIN.
Bijkantoor te Batavia: Kali Besar,
Directeur J. WILDEMAN.

TOKO BAHROE

Gevestigd anno 1898.
Telef. Interc. 4796.

v. Kinsbergenstr. 126 b/d Pr. Hendrikstr., den Haag.

Het **beste en soliedste adres** voor de Indische familiën. — Export door geheel Europa. **Extra aanbieding:** gandaria assin per flesch f 1.10, versche samballans, boemboe's, ketjap benteng, klapperboter per ½ kilo f 0.90 enz. enz. — — — — — — — — — — —
Directe aanvoer uit Nederl. Indië. Minzaam aanbevelend,

W. BARNAS & DIEMERS. — Importeurs.

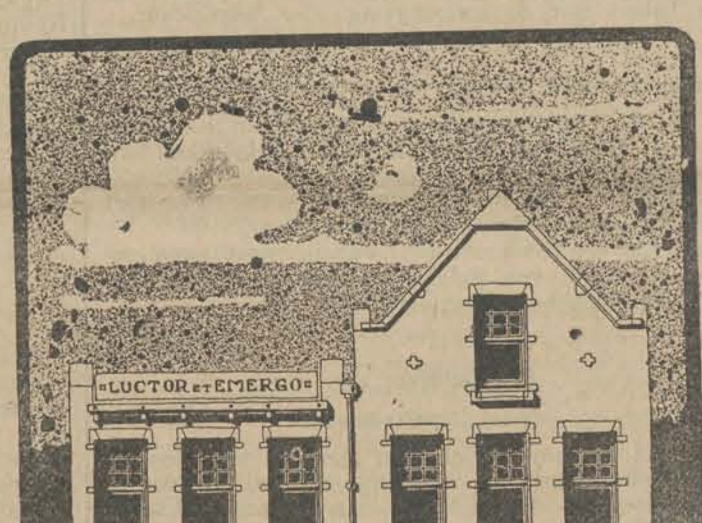
MODE-MAGAZIJN „CAMELIA"

A. G. M. BEEKMAN-DRIEHUIJS
ANNA PAULOWNAPLEIN 13 - 's-GRAVENHAGE.

CONFECTIE VOOR DAMES EN MEISJES.
PLUCHE EN FLUWEELEN MANTELS. - GEKLEEDE ROKKEN, ONDERROKKEN.
STOFFEN EN ZIJDEN BLOUSEN IN RUIME SORTEERING.
HOEDEN EN PELTERIJEN.
STEEDS VOORRADIG: DE NIEUWSTE CEINTUURS, DASSEN, AVONDDASSEN EN HANDSCHOENEN. CONCURREERENDE PRIJZEN.

N.V. Electrische Drukkerij

„Luctor et Emergo"

Amalia van Solmsstraat 2=4,
Telephoonn. 4424 :=: Den Haag.

= RINCK =

Groote voorraad
Taschjes, Portemonnaies, Portefeuill[...]
enz. enz.
Alle LEDERWAREN en ETUIWERK, alles word[...]
bij mij vervaardigd, alsook gerepareerd.
Fabriek en Magazijn MOLENSTRAAT 54 b. d. Prinsestr[...]

BESLIST DE BESTE INDISCHE SIGARETTEN ZIJN DE

PAJAGOMBO SIGARETTEN VAN ANT. JUSTMAN TE BATAVIA.

= „UNICUM." =

„UNICUM"'s geheim chemisch preparaat is onschadel[...] stof en model.
„UNICUM" heeft bekwame vaklieden voor het repar[...] oppersen van Heeren- en Dameskleeding.
„UNICUM" heeft een 1e klas Coupeur voor het ver[...] van slecht passende Kleeding.
„UNICUM" zorgt voor een vlugge, accurate bediening.

Eenig adres:
Fluweelen Burgwal 8. - Telef. 49[...]